

Cartile Sateanului Român.

Cartea X.

Blasius 1/13 Octobre 1886.

Anulu 11.

In tóta lun'a iésa cátē o carte de o cóla de mare si adeca la 1/13 a fia-carei luni.
Pretiulu: pe anu 1 fl. 20 cr. pe $\frac{1}{2}$ anu 60 cr. v. a. (pentru România 4 lei noi).

Timoteu Cipariu.

O natiune nu numera numai dupa numerulu persónelor din care e compusa, ci mai multu dupa numerulu aceloru persóne, cari s'au redicatu din sinulu ei mai pre susu decâtu multîmea sî luându-si sborulu s'au innalziatu pâna susu aprópe de sóre, unde vedîndu-i omenimea i-au admiratu sî inceputu a-i respectá, ér' impreuna cu ei respectat'au totu neamulu loru. Adeca: adesea unu unicu omu harnicu face onóre (einstie) neamului, natiunei sî tieriei s'ale, precum — dauna — totu atâtu de adesea unu omu ticalosu rusîne face neamului sî natiunei s'ale. Chiar de ace'a se bucura sî trebue se se bucure o natiune, carea vede esîndu din sénulu ei fi, cari se redica mai susu decâtu norii pâna suntu vediuti nu numai de intregulu loru neamu, ci de tóte neamurile celea bine-vediatórie a lumiei. Trebue deci se se bucure sî scumpulu nostru neamu, sî fâlosu se fie cându scie cà din sinulu lui s'au redicatu barbati, cari potu stá alâtorea cu cei mai luminati barbati de a natiuniloru celoru innaintate in cultura; trebue se se bucure, cându vede cà avemu cátē unulu, despre care sî streinii vorbescu cu respectu.

Natiunea nostra inca a avutu din cându in cându cátē unu omu trimisu de D-dieu cá din ea se se nasca, ea se-lu crésca sî apoi prin elu *ea* se se lumineze sî cunoscuta inaintea lumiei se se faca. Unu astfeliu de barbatu trimisu nouă dela D-dieu e sî Reverendissimulu Domnu Timoteu Cipariu, canonicu prepositu in Blasius.

Las' cà nu e suflare de Românul carturariu se nu-i fi audîtu de nume; las' cà unii mai sciu sî ace'a cà e canonicu prepositu, dar' mai suntu multi, cari pôte nu sciu, ce ar' trebuí se scie, cà adeca *ds'a este celu mai eruditu* (inventiatu) *dintre Români*, la care Germanpii i dîcu *der weise Cipariu!* (Cipariu celu inteleptu)! Cea mai luminata natie din lume, Germânnii, adeca Nemtii, cari stau se intréca chiar sî pe Francesi cu inventiaturile, ei numescu pre

scumpulu nostru mosinégu: *intieleptulu Cipariu*, ér' noi se nu scimu decâtu fôrte pucinu despre dênsulu? Cunoscutu trebue se fie acestu scumpu nume dela o margine a Românamei sî pâna la ce'a-lalta, sî tóta suflarea Românescă, cunoscându-lu, se-si incheie rugaciunile sale: Nu ne lipsí dómne nici cându de câte unu Cipariu, Maiorul, Miculu, Sincaiu, Muresianu. . . .

„Sî din Nazaret mai pôte esf ceva“? Si-ar pune nescine intrebarea, vedîndu miserulu satu de lângă Ternav'a mica — Panadea, satulu seraciosu, tinosu, pe o ripa cu fati'a spre resaritul, cu drumulu celu mai pucinu frecuentaveru? In adeveru, cu greu ar crede cineva că din Panadea de adi ar poté esf ceva bunu; dar dlu Timoteiu Cipariu e chiar din Panade, din Panadea cea tinósa sî seraca.

Vedîndu omulu lucrările dului Cipariu sî poporulu Panadei de adi, ar crede că D.dieu anume a inzestratu pe unulu din yisteria intregei comune, ér pe cei alalti i-a lasatu lipsiti „de cerésc'a lui bunatate“!

Domnulu Timoteiu Cipariu s'a nascutu in satulu Panade, departe de Blasiu de $1\frac{1}{2}$ óre, pe Têrnav'a mica la dealu, la anulu 1805. Invetiaturile sî le-a câstigatu in Blasiu, unde la 1826 (cându fù adeca de 21 ani) a terminat cursulu teologicu, de unde numai decâtu fù numitu profesoru la gimnasiulu din Blasiu sî nu multu dupa ace'a la institutulu teologicu totu de acolo. La 1842 devení canonicu sî in anulu 1847—8 a redigeatu „Organulu luminarei“. In anulu 1848 fù membru alu Comitetului de actiune, ér dupa ace'a intreprinse caletorii scientifice in Europ'a. In 1850 fù deputatu nationalu in Vien'a, la 1854 i s'a datu directiunea gimnasiului din Blasiu, in 1860 fù presiedinte la comisiunea filologica in Sibiu, ér in 1867 primí onorificulu oficiu de presiedinte la academí'a scientifica din Bucuresci sî acumu de unu lungu sîru de ani e presiedinte Asociatiunei Transilvane pentru literatur'a româna sî cultur'a poporului românu din Transilvani'a. Adî traesce in adânci betrânetie la Blasiu că prepositu alu Capitulului metropolitanu, cetindu sî lucrându continu. Domnulu Cipariu este nu numai din cei mai eruditi (invetitati) ci in fapta celu mai eruditu dintre Români, dar sî unulu, care intréga viéti'a si-a sacrificat'o pentru cercetările asupr'a limbei române, sî in adeveru nime n'a adêncit'o că *elu *).

*) Vedi Ar. Densusianu: Istori'a limbei și literaturiei române pag. 211, dupa care scriemu acestu tractatul, ajutati și de alte fontâni: Lepturariul lui Ar. Pumnulu Tom. IV pag. 231. Dr. Gr. Silasi in Renascerea limbei românesci in vorbire și scriere pag. 378 și urmatorele. — Red. —

Dlu Cipariu este intemeiatoriulu scólei istorica — etimologica in filologi'a româna. Cercetările lui (dupa cum bine dîce dlu Ar. Densusianu in opulu sî la pag. insemnata ací sub*) la inceputu, că tóte lucrurile seriose sî de adeverata valóre, n'au fostu intielese, sî cei *naivi* 'si faceau glume mai multu decât lipsite de sare. Adi studiele istorico-filologice, introduse de dlu Cipariu, suntu recunoscute chiar sî de contrari. Ds'a a creatu cea mai buna Gramatica sî Sintacsa, ce avemu pâna adi, in cari pe bas'a graiului viu sî a monumentelor literare codifică, in modulu celu mai sistematic, legile principale ale limbei române. Dar Ds'a este sî unulu, care a lucratu mai multu pentru introducerea sî popularisarea alfabetului latinu. Serierile s'ale suntu numeróse sî de mare pretiu, dar cu deosebire urmatórele:

1. *Organulu luminarei* (din martisoru 1847 pâna in martisoru 1848, cându se sistà din caus'a revolutiunei).
2. *Gramatic'a româna*, in 2 editiuni la 1854 mai pe scurtu sî la 1869 amplificata.
3. *Compendiu de Gramatic'a limbei române* in mai multe editiuni, (eu am unu es. edit. IV in 1865).
4. *Sintacs'a limbei române* cu unu apendice *despre limb'a româna* (1877).
5. *Archivu pentru filologie sî istoria* (1867—1872).
6. *Acte sî fragmente* (1855).
7. *Elemente de poetica* (1860).
8. *Cestiunea originei Româniloru* sub titlu:
Cuvîntu la ingaurarea Asociatiunei Transilvane. (Care 'lu reproductem ací la pag. 149 — 153 dupa Lepturariulu lui Pumnulu pag. 238—242).
9. *Istori'a sănta a Testamentului vechiu sî nou.*
10. *Sciinti'a santei scripturi.*
11. *Cursu de filosofie dupa Crug.*
12. *Gramatic'a latina pentru clasele gimnasiale.*

13. Diverse cărti bisericesci sî scolastice, sî articlui prin diare, cu deosebire in „*Foi'a pentru minte*“ sî in programele gimnasiului din Blasius, pre lângă ce tînù la deosebite ocasiuni discursuri scientifice relative la limb'a sî romanitatea nostra, cum fù d. e. la 1860, cându esmise guberniulu austriacu trei comisiuni de odata, in Sibiu, Timisiór'a si Cernauti, si cându comisiunea bucovineana (parenise) inaintase unu proiectu de ortografie sub titlu: *Begründung zum „Entwurfe einer erneuerten romanischen Orthographie“*, care

proiectu eră contra principieloru statorite de dlu Cipariu dupa seriose sî indelungi studii, ds'a combatù acelu proiectu nu numai cu vorb'a, ci sî intr'o disertatiune scrisa sî tiparita in limb'a germană sî cetita in facia comisiunei, cu titlulu: *Begründung zum „Entwurf einer erneuerten romanischen Orthographie nebst Anmerkungen von einem Romanen“.* (Probe la proiectulu unei anumite ortografi române cu observări de unu Român). s. a. Éta ce dicu streinii despre scumpulu nostru domnu Cipariu:

„Colo jace Blasiulu, unu seracutiu satu românescu „cu 900 locuitori, unde dominéza jidani bogati. Sî totusi are unu „nume vestitu in lumea intréga! Ací resiede metropolitulu gr. cat., „ací-si primescu cultura sute de tineri români, ací e punctul „centralu pentru vietii'a spirituala a poporului român.“ . . . . .

„Ací e Timoteiu Cipariu. Deca treci pragulu liniscitei, familiarei „(traulich) sale case, esci misicatu estra-ordinariu. Unu nobilu „susfletu jace in venerabil'a statura carunta, ce intimpina ce visitatoriu. „Pre capu are caciul'a canonicala, cu unu bumbu de metasa rosia „in mijlocu, semnulu demnitatei sale; e imbracatu in vestmîntulu „canonicalu (reverénda) celu lungu, negru sî in launtru cäptusftu „in rosiu. Vocea sa e ragusita de betrânetie, barb'a sa e alba că „néu'a, statur'a sa unu amestecu de slabiciune betrânésca sî potere „spirituala. Ochii-i lucescu seriosu sî ageru. Elu vè conduce in „imperiulu seu, care sémâna cu o mare biblioteca. Pretotindenea „stau tece (cóstane pentru cărti) de moda vechia. Ele ascundu „opuri literarie latine, grecesci sî frantiozesci, pre-cându pre mésa „sî pe padimentu suntu grupate teaneuri uriasie de cărti hebreice, „elenesci, arabice, turcesci sî persiane. Tóte limbile le posiede „caruntulu, prin care s'au formatu cânduva scólele Blasiului. In „capulu lui s'a nascutu ide'a, că Români in desvoltarea loru „spirituala au se-si ié de prototípu vechimea clasica, elu este acel'a, „care a facutu trecerea dela scrierea (româna) cu slove ciriliane la „cést'a cu litere latine. Din 1842 canonicu, fù la 1848 membru „comitetului nationalu, la 1850 deputatulu poporului seu la Vien'a, „la 1860 membru alu comitetului nationalu sî la 1867 presedinte „academiei scientifice in Bucuresci. Dar tóte acestea putura reținea „pre acestu barbatu numai pucinu dela seriosele sale studii, caci „tota viéti'a si-a jertfitu-o pe altariulu sciintiei. Ne condusa mai

„departe in mic'a s'a locuintia. In celea-lalte incaperi se afla totu „astfeliu de opuri că celea susu memorate, pre-lângă preciosele „manuscrise, numai câte intr'unu exemplaru, decorate cu initiale „artificiale, neimitavere, nestimate. Ce bogatate de scientia, ce „suma de lucru e ací concentrata! In cabinetulu de studiu, simplu „sí neluesuriosu, demnu de unu filosofu, se afla autori magiari, „germâni, români, spanioli, frantiosesci, italienesci și englesesci, „toti in ordine, toti studiati, toti sciuti. Sí totusi acestea tóte suntu „numai o mica parte din biblioteca; doue mari incaperi din alta „casa cuprindu alte opuri, sí inca o insemnata parte a bibliotecei „jace ingropata colo, in alvi'a Têrnavei, unde o aruncă revolutiunea „aniloru 1848 și 1849. In o chilia depinde unu tablou, care „represinta pe rarulu barbatu in anii sei cei mai buni, pe acestu „barbatu, contr'a caruia numai imputarea se pote redicá, că elu, „din asta lume avuta a internului seu, atâtu de pucinu a impartasit „de-apropelui seu.

„Pe tablou posiedu buzele o colóre rosia, poternica, cea de „asupra se cercuiá energicu preste cea din josu, barba-i e négra, „ochii cei limpedi privescu expresivu, sí pe inalt'a frunte par'-că „dieiti'a scientieisí-a tiparitum marc'a/s'a. Atunci trebue că acestu „barbatu, in setea de scientia sí in scrutările fora repaosu se „asemená lui Faust, adi apare caruntulu că unu betrânu filosofu „din evulu mediu. Radiele apunêndului sóre cadu acumu pe „trasurile sale insufletite sí o lucire curata imple liniscitele spaciuri“.

Asia dîce germanulu Rudolf Bergner in opulu seu Siebenburgen. Eine Darstellung des Landes und der Leute pag. 116—118. Ér noi vomu dîce: mai invrednicesce-ne dómne a vedea multi ani pe venerabilulu betrânu intre noi, ér cându'-lu vei chiemá la Tine, trimite-ne altulu in loculu Lui, care că sí Dênsulu, se impuna streiniloru prin capacitatea, diligint'a neobosita sí caracterulu românu anticu, căci numai avêndu astfeliu de barbati, vomu potea cu mandrie dîce: Suntemu Români, sănge din săngele, óse din ósele sí carne din carnea vechiloru Romani!

J. P. Reteganulu.

Poterea de viétia a natiunei române.

(Cuvîntu rostitu de dlu T. Cipariu cu ocasiunea inaugurărei și deschiderei Asocia-tiunei transilvane pentru inaintarea literaturei și culturiei poporului român).

Escentia, Domni și frati!

Cându ne uitâmu inapoi la istoria poporului nostru și mai alesu la a natiunei nóstre din asta patria dulce, carea e ântâiulu

leaganu alu vietiei romane pre acestea locuri nordice-orientali, mai că nu aflămu in seri'a atâtoru mari seculi dela inceputulu celu alu doilea alu erei crestine pâna acum preste midiloculu alu celu de alu XIX, decâtul numai dile de lacreme, de doreri și de suferintie de tóta form'a; ér' dilele de bucuría pentru poporulu română și pentru natiunea nôstra transilvanica in specia au fostu mai pucine și mai rare, decâtul pén'a de corbu albu. Cultur'a romane, ce au adusu cu sine in Daci'a din alte parti ale lumei mai fericite și mai desfataate, și o au straplantatu in acestu pamêntu rece și inghiaciatu, cultur'a de carea marturisescu tóte ruinele și tóte anghiuurile patriei nôstre, acele 40 de cetâti, ce le numera Ptolomeu in geograff'a s'a cu numele abiá cu 50 ani dupa stramutarea nôstra in acestu Babilonu tóta, mai tóta cadiù préda ginteloru barbare, care inainte de a predá Greci'a și Italia, Aten'a și Rom'a se par' că din préda patriei nôstre și din ruin'a culturei române de pre acestu pamêntu si-au luat gustu de a se incrustá in ruinele și ale celoru alalte provincie din imperiulu romanu. Din acést'a ruina totala a natiunei numai D-dieu scie cum amu scapatu, numai că prin minune, că numai cu pielea și cu viétia că-ci acelea incusiuni nu numai că neau rapitu avereia și cultur'a ce ~~lo-am~~ avutu, ~~ci~~ ne-au rapitul și mii de suflete de ale fratiloru s'aui parintiloru nostri, și déca ar' fi fostu mórtdea loru corporala mai pucina le-ar' fi fostu amaratiunea, inse decâtul mórtdea naturala mai este mórtde, și mai cumplita pentru omu, sclavi'a, despartirea de ai sei, și mai pre susu de tóte simtiulu unei ruine nationali; ca-ci nice o dorere póté se se asemene cu aceea dorere cându vede omulu nu numai perirea s'a, ci vede deodata și perirea unei patrie, a unei natiuni intregi, mai fără nici o sperare de o redicare din acea perire. Inse din tóte aceste ruine provedinti'a ne-a conservatu inca in aceste doreri cumplite unu tesauru nepretiulțu care nu ni l'au potutu rapí nece sabi'a invingatoriului, nece crudimea tiranului, ce domniá pre corpurile nôstre, nece poterea fisica, nece politic'a infernală, unu tesauru nascutu cu noi dela titiele maicelor nôstre, dulce ca sarutarile maicutialoru, cându ne aplecamu la sénulu loru! tesauru mai scumpu decâtul viéti'a; tesauru, care de l'amu fi pierdutu, de l'amu pierde, de vomu suferí vre unadata, că cineva cu poterea au cu insielatiunea au cu momele se ni-lu rapésca din mânilile nôstre, atunci mai bine, mai bine se ne inghitia pamêntulu de vii, se ne adunâmu la parintii nostri cu acea mângaiere, că nu amu tradatu cea mai scumpa ereditate, fără de care nu am mai fi demni de a ne numí fiii loru: *limb'a romanésca*. Ci sperâmu in

provedinti'a divina, speràmu in vîrtutea neinfrânta a natiunei, pre care intru atâtî seculi nece in cea mai apusa sôrte a ei nu a tradat'o; speràmu in marii barbati și insufletitî fii ai natiunei, care mai alesu in aceste timpuri critice, in care se tractéza cestiunea de a fi, au a nu fi, cu tóta barbată démna de unu romanu vechiu, cu tóta resolutiunea nefaciarita, și cu pén'a și cu cuvîntulu și cu fapt'a au spriginitu și spriginescu caus'a natiunale, caus'a culturei, in biserică, in scóla, in politica; cari si-au intorsu tóta influinti'a și positiunea, și n'au crutiatu nece ostenelele, nece spese, numai și numai că se spriginésca pre acést'a natiune, cu alu cărui nume se lauda și a careia limba o vorbescu.

Chiaru și asta dî solene, ce ne-a adunatu din tóte părțile patriei e unu testimoniu alu vietiei romanesci și o protestatiune mai solene decâtû și juramêntulu, că natiunea română nu vrea și nu v'a suferi nece odata, că se apuna din seri'a natiunilor ca romana, că nu vrea și nu v'a suferi nice odata aceea batjocura, ca se se lapede de alu seu nume și de a s'a limba in favorea nici celei mai culte natiuni și limbe in lume, cu atâtû mai putînu in favorea ori-carei alte, carea eri alaltaeri erá inca neculta, barbara, și care pâna și astadi inca nu și-a scuturatu rugin'a, ce o rodea pâna la ânima inca in ainte de 20—30 de ani, séu in ainte că de o suta de ani. Acésta adunare atâtû de numerósa, atâtû de stralucita, și atâtî barbati bravi și demni, cari cu atâtâ bucuria nu-sî pregatara nici ostenel'a nici spesele, ca se alerge aici in departare și se ié parte la acésta serbatore natiunale, e unu documentu neinfrantu, că se simtu maretii a fi fi ai natiunei române și a se numi cu numele stramosiescă. Natiunile, cari viséza și traescu in acelu visu desiertu, că óre cându totu voru se aduca pre Română, ca se-si despretuesca limba și se adoreze pre alta streina, cari nu se potu desbaieră de ilusiunile loru, că Românulu v'a mai voi a se impená cu penele streine și voru inavuti seraci'a acestoru natiuni ingâmfaté și pretensive, — depuna — și odata pentru totu de auna tóte ambițiunile reu calculate, descepte-se din visulu loru și nu se mai nutrészca cu ilusiuni seci și amagitóre. Că aminu, aminu le dîcemu loru, că mai curându vă trece ceriulu și pamêntulu, decâtû se se mai prefaca Românulu in ceea seau ceea natiune. De Română că natiune dîscu, nu de Română ca individu; că déca au fostu impregiurări, cându câte unu bietu de Română, au de fóme, au de óre care ambițiune, au de vr'unu altu calculu să departata de trupin'a natiunei săle și să incopciatu că unu olivu domestecu in olivu selbatecu, ast'a săa potutu

intemplá, pôte că se va intemplá, și pôte că chiar' să în dilele noastre se vedemă asemenea têmplâri*; se-i lasămu înse în numele lui D-dieu, se-si caute fericirea să repausulu ânimei unde le place să unde speréza se le afle; ci Românulu că natiune, pre carele 17 seculi l-au strâmbat la pamântu în adeveru, ci nu l-au ruptu, nici l-au smulsu din radecina, să deci înainte se mai tréca să de 17 ori câte 17 seculi (vîcuri) totu Românul vă remână, de săru duce să cu miile înstreinându-se; astăne e credintă' neclatita, să sperămu, că toti, cei ce nutrescu asemene credintia, nu se voru rusnă; că-ci mai meduósa e trupină ei decât se se usce, déca se să usca multe ramuri din corpulu ei; ca unu ogoru fructuosu, carele este în stare nu numai a nutrî grâulu din destulu, ci să polomid'a, ci polomid'a se va arde, ér' grâulu se va adună să éra-si se vă semenă, că sementă' se nu-i lipsescă în tota eternitatea.

Ci nu voiescu a me intinde mai departe, macaru că multe săr mai poté dace să aduce din viéti' natiunei, ce demustră învederatu, că desiere suntu tóte sperările, ilusiunile, visele; indesiertu tóte sofismele să machinatiunile toturor, cari mai ducu să tragă sperare, că dór' dór' voru poté face altu poporu nordicu au asiaticu. Unu razimu nationalitateij românei să implântă băstadi, ci sperămu, că asemeni razime de astă să de alte forme se voru implântă să de aci înainte să mai multe să mai poternice.

Se urămu dar' acestei tinere plante, ce astădă se implântă în a dôu'a a nostra patria, se-i urămu binecuvantare dela celu ce sustine să spriginescă tóte, ca cu ajutoriulu celui Prea înaltu să cu zelulu invapaiatu alu natiunei nutrita să crescută se ajunga cătu mai curêndu la statură normale, în carea se înverdiésca, se infrundiésca să fructe înmiite se aduca de bunu să dulce gustu toturor Românilor, fructe de cultură să propasărea în tóte ramurile sciintiei, artei să civilisatiunei. Se urămu, Domni să frati! să acelu mare barbatu alu natiunei, carele dela începutu cu caldura a cuprinsu la sinu-si să fară pregetu a condusu pâna la momântulu de acumu ide'a acestei asociatiuni, care astădă din idea trece în realitate. Se-i urămu din ânima caldurósa, cu sinceritate nefaciariu să cu resunetu strabatatoriu, că celu ce l'a înaltiatu la acéstă mare trépta se-i insufle portarea de grige parintiésca pentru natiunea română, nu numai în cele sănte să D-dieesci, ci să în cele ce se tfnu de bunastarea unui poporu demnu de o stare mai buna; de bunastarea nu

*) Rogâmu a nu trece cu vederea, necetita, post'a Redactiunei, ce e la finea acestei Cârti.

numai materiala, ci sî mai vîrtoșn de aceea stare eminenta, ce destinge pre o natiune cultă de cătra unu poporu, precum cuvîntulu destinge pre omu de alte vietuitórie pre acestu pamêntu. Se-i uràmu, că se-si védia efeptuate intentiunile marinimóse, ce le nutresce cătra natiunea româna, se-si védia natiunea mai fericita decum o afase la inceputulu pastorirei sale, se-si védia mânghaiarea cu ochii, repaosulu sî multiamirea inca sî in viéti'a acést'a. Se-i uràmu dîle fericite, in mijilocul natiunei ajunse la fericire, dîle multe sî impreunate cu neincetata multiamita din partea acestei natiuni bune sî tîneru simtitórie; cerându sî rogându-ne, că sî de aci inainte se binevoiésca a cuprinde sî adapostí, a ajutá sî a sprigini acést'a tinera societate pre care o-a iubitu sî o-a ocrotit u dela leagânu pâna in mormêntulu de facia. Se traiti Escelenti'a Vôstra !

Despre cultivarea pomiloru.

(Continuare din Cartea a IX).

Cându e loculu bine lucratu sî gata numai de a semâná in elu, trebue se sî avemu seminti'a adunata, numai se o semênâmu. Lucrulu acest'a se intêmpla de regula tómn'a, cându suntu pômele bine cópte. Apoi nu e vorba că póm'a, din carea am scosu sîmburii a fostu buna ori rea, nu, sémâna ori ce semintia, că totu trebue se altuimu pomii esiti din ea, că totu numai pomi selbatici resară; din semburii pómeloru selbatice inse capatâmu pomi mai tari, deci se nu ne ferimu a semená astfeliu de simburi.

Aci inse trebue se insemnâmu ceva:

Ciresii sî visinii se sémâna véra, cându suntu cópte acestea pôme. Din ele nu se sémâna numai simburii, ci póm'a intréga, cu carne cu totu. Asia se sémâna sî prunele, dar ele tómn'a cându suntu bine copte. Nucile se punu intregi in pamêntu, ér simburii de persecă nesparti.

Din mere sî pere se sémâna numai sîmburii, cari-i scótenu sî adunâmu mâncându mere sî pere. Deca inse merele sî perele din cari voimu a aduna sîmburii, suntu atâtâ de rele, de nu le potemu mâncá, sîmburii-i adunâmu sdrobindu-le că de otietu sî semânandule cu totulu, ori că le punemu de se malaetiéza, apoi le frecâmu bine in mâna, spalându-le in apa multu. Carnea acea a pómeloru fiindu mai usióra remâne de asupra apei, ér sîmburii, că mai grei, se cufunda in fundulu vasului, de unde-i luâmu sî semânâmu.

Ori care semintie de pôme trebue seménate in straturi pre

rêndu, in siantiurile anumite, afunde cam de 2 degete. Pre unu stratu de unu metru de latu suntu de ajunsu 3 rînduri de alungulu stratului. In siantiurile acelea punemu: nucile și sămburii de pierseca cam de unu latu de mâna de departe una de alt'a, *ceresiele, visinile* și *prunele* cam de trei degete, sămburi de *mérù* și *péra* se potu semână și mai desi, că preste érna pieru multi, ér de se intîmpla se resara cam prea desi, in cea dintâiu tómna-i potemu rarí.

Dupa ce am semânătu astfelii semântiele, apoi le acoperim cu pucinu pamântu; nu strica se punemu chiar gunoiu putredu, meruntu bine ca cenusia, că acela tîne pamântulu mai fragedu in giurulu pomisiorului ce v'a resarí la premavér'a urmatore. Se tñemu inse in minte: nimicu animalu se nu intre acolo; char și gainele se fia oprite de a intrá, că râcaindu scotu semintiele și le mânâncă, ori că remânu desgropate și degera preste érna, seau chiar deca nu, nu mai remânu rîndurile frumóse dupa cum gândeamu se fie.

Fragile de fragariu inca se sămâna cându suntu cîpte, véra și adeca intregi și rarutie camu de unu latu de mâna una de alta. Ele resaru preste câteva dile de le udâmu barbatesce in tempu secetosu și pâna in tómna suntu fragarasii mai mari de o palma ér primavéra-i și potemu erari și mută dupa placu. De nu avemu unde semână fragile véra, potemu adună semântia de fragi spalândule și frecândule bine in mâni spre unu vasu. Sâmburii că maculu de mici, mai grei fiindu, se asiédia pre fundulu vasului, ér carneia se duce cu ap'a. Semburii acestia apoi-i uscămu la locu svîntatul să-i pastrămu pâna primavéra, cându apoi-i semânămu. Sî semburii de meru și de peru se potu pastr'a pâna primavéra, dar totusi e mai bine se-i semenămu din tómna chiar și mai tîrdu.

In primavéra viitóre pomisiorii resaru, colo pre la finea lui Martisioru, dar le dâmu pace pâna colo prin Maiu, nu nici plivimu printre ei, că de a fostu din tómna bine lucratu pamântulu buruenile resaru numai mai tîrdu. Dar nu pentru acea nu plivimu, că dôra ici colea nu s'ar ivi buruene pre lânga tóta bagarea séma, dar nu plivimu căci pomisiorii cându resaru suntu fôrte fragedi, incâtutare usioru se rumpu, dreptu acea le dâmu pace pâna se mai intarescu o leaca. Din Maiu incepându i plivimu bine, dupa plóia, de căte ori vedemu că cere trebuinti'a și sapămu pre lânga ei cătu de adesea.

In primavéra a dôua, de vedemu că suntu cam prea desi, și rârimu, smulgându desu de cu primavéra pre cei ce ni se paru prea desi, și-i ciuntămu de redacin'a principala cea mai grosutia (carea de regula merge dreptu in josu) apoi-i sădimu ca ciap'a, lucrulu

acesta se poate face și tómn'a, dar e mai bine primavera căci pomisiorii suntu mici și usioru ar poté se-i strice gerulu érnei. De cumva suntu pomisiorii cam ca o péna de scrisu de grosi, se potu deadreptulu altuí prin copulare, și asia se se sadésca. Dar de nu ni se paru destulu de tiepiori, și lasàmu pâna in primavera urmatore.

In véra a dou'a se plivescu pomisiorii cu diligentia și se sapa pamêntulu printre ei câtu de desu, ér in tómn'a urmatore, cându adeca suntu chiar doi ani de cându i-amu semânatu, i-i scótemu frumosu din pamêntu, cu ajutoriulu hârletiului, ca se nu le stricâmu radecinele, apoi-i ciuntâmu și din radecini și din trunchiu și-i punemu in celariu (pivnitia, podrumu) ingropati cu redacinele in nasipu révénu (arina) cá petringeii.

(Va urmá.)

Omulu cu trei minti.

(Poveste din colectiunea dlui Dr. G. Sbier'a).

A fostu odata unu omu tare nevoiasiu; elu 'si câstigá cele trebuiciose numai cu ostenéla mare și cu multa greutate. Pe lângă tóta serac' a lui, i-au fostu inca și casatori'a stérpa și nu avea bietulu de asteptatu de la nime nici o mângaere și nici unu ajutoriu pentru betrânetiele sale. Nu scia sermanulu ce se faca și cum se-'si imbunatatiésca sórtea macaru ceva ceva. Elu dreptu că mai avea inca trei sute de lei, dara și trei sute de borti de astupatu cu dênsii, și de-airea n'avea nici o nadejde cá sè póta câstigá macaru câtu de pucinu. Stá sermanulu asia superatu și totu cugetá, ce sè incépa și ce se mai diréga? Pe urma sè hotarí sè iaie lumea 'n capu și se se duca in-catrâu 'l-oru duce ochii, socotindu, că póte totu vá dá peste vre-unu mijilocu, prin care sè póta ajunge la o stare mai buna. Cum si-a pusu in cugetu, asia au și facutu.

Dara cându erá se pornésca, nusice simtiá greu la ânima. Lui, sermanulu, 'i parea rêu cá se-'si paresésca soci'a și se se duca in lume dupa câstigu, macaru că ea nu 'lu imbucurase nici cu unu rodu! Cu tóta parerea sa de reu totu erá hotaritú se plece numai decâtu; inse cugetându că póte de adi inainte n'a mai vedé-o, că cine scie ce-a mai pâtî și ce s'a mai intêmplá cu dênsulu, au voit u se mai dôrma inca o nópte eu soci'a acasa, și apoi se purcéda. Asia au și facutu. A dóua dî, fôrte de demanétia, si-au luat u plângându remasu bunu dela muierea sa și, punêndu-si cele trei sute de lei in sînu, s'a cam mai dusu prin lume.

Amblându asia multu têmpu, iéta că sosi intr'unu orasiu unde

erá dí de têrgu. Aici audí bietulu pintre unele altele sî pe unu omu strigându in gur'a mare: „Cine cumpera o minte, cine cumpera o minte“?

Ce se fia acést'a, 'si cugetă elu, sî merse la dênsulu sî 'lu intrebă: „Dá ce feliu de minte ai domniata de vîndutu“?

„Eu, bâdisiorule“! response intrebatulu, „am de vîndutu mintea ingaduintii, adeca: cându 'i agiunge la o mare, seau la unu rîu mare, sî 'i avé se treci printr'insulu, se nu treci pâna ce nu-i vedé trecându pe altulu inaintea ta, sî numai deca va ajunge acesta bine la ce'a margine, se treci sî tu dupa dênsulu; ér' de-a pâtî ceva, ori de s'a innecá, tu atunci se mai astepti pâna-ce a mai scadé ap'a“!

„Buna minte ai“! dîse sermanulu; „dara ce ceri pe dêns'a“?

„O suta de lei“, response vîndiatoriulu.

Omulu scóte sî-i dà o suta de lei din cele trei ce avea cu dênsulu, sî apoi calatorí mai departe prin lume cu mintea acést'a. Mergându amù prin lume cătu au mersu, iéta cà intră intr'o cetate mare tocmai cându erá têrgulu mai tiapênu, sî audí sî aici pe unu omu strigându cătu respúté: „Cine voiesce se cumpere o minte, cine voiesce se cumpere o minte, se vina la mine“!

Dara nime nu voiá se scie de dênsulu, càci 'lu socotea singuru fără de minte, macarcă se laudá c'ar avé un'a de vîndutu.

Bietulu calatoriu inse se duse la dênsulu sî-'lu intrebă: „Dragulu-mieu! ce feliu de minte ai de vîndutu“?

„Mintea intieleptiunei bâdisiorule“! response vîndiatoriulu; „adeca: cându te-a intrebá cinev'a despre sine cá se-i spuni cum este, tu se-'lu totu laudi, ér' scaderile sî neagiunsurile lui se nu-i le spuni dreptu in facia, in scurtu, se vorbesci despre dênsulu asia cá cum ar fi elu celu dintâi“!

„Buna-i sî acést'a minte“, dîse seraculu; „ce poftesci pentru dêns'a“?

„O suta de lei“, response minteriulu.

Seraculu ia si o cumperă sî pe-acést'a si-apoi pléca mai departe prin lume. Dupa unu têmpu cám indelungatu agiunse seraculu érasi intr'o cetate mare sî frumósa, sî se 'ntemplase sî aici cà tocmai acum'a erá dí de têrgu. Preâmbându-se prin cetate incolo sî 'ncóce, iéta cà aude pe unu omu strigându cătu-i luâ capulu: „Eu am o minte de vîndutu, cine vré s'o cumpere, se vina la mine“!

Totii căti 'lu audiá, 'lu tiené de nebunu dicându: cum pôte

elu se vînda minte? Calatoriulu nostru inse au mersu la dênsulu
sî lau intrebatu: „Ce feliu de minte ai adusu de vîndutu“?
„Mintea rebdârii“! respunse omul; „adeca: cându ai vr'o mânse,
s'o lasi pe mâne sî se n'o resbuni astădi“!

„Fórte buna minte“! dîse caletoriulu, „dar ce poftesci pentru ea“?

„O suta de lei“, respunse minteriulu.

Caletoriulu ia sî o cumpera sî pe-acést'a, sî apoi s'au dusu mai departe in tréb'a sa. Acum'a au remasu sî far' de banii aceia, cari 'i avé, dara in loculu loru si-au câscigatu trei minti!

Caletorindu, sermanulu, amù cåtu au caletoritu, iéta cà sosesce la unu r u mare să aposu f r te, c ci p lease mai 'nainte, s  vr  se 'lu tr eca. Atunci mintea cea dint iu 'lu lumină indata s  'lu oprî, facându-lu se astepte p na-ce n a ved  pe altulu cà trece bine innaintea sa. Deci, poposindu aici o d , dóue, i ta cà vine unu neguitoriu, calare pe unu calu m ndru arapescu. Pe calu se află o parechie de desagi, facuti din burdifu, plini de galbini, s  nesce pusci la obl ncu,  r asi stralucite de frumóse. Acestu calaretiu d  popositorului: „Bunu popasulu“ !

„Multumescu dumitale“!

„Da ce siedi aici de nu treci ap'a“? University Library Cluj

„Că ia mai hodinescu să eu, că vinu fără de departe să sum tare truditu“!

„Apoi remâni sanetosu“! i disce negotiatoriulu, sî se bagă in apa se tréca. Nu merse multu prin apa sî se cufundă pâna 'ntr'atât'a, câtu abiá se mai zariá capulu lui sî alu calului. Mai venira nesce valuri peste dênsii sî s'au cufundatu de totu de nu s'au mai zaritu nemica, decâtu numai pucinu botulu calului. Dupa o bucata de vreme s'au vediu de totu departe cum iésa calulu la malu dincóce, dara fără de stapânulu seu, caci elu s'au fostu innecatu. (Va urmá.)

(Va urmá.)

Gârgariti'a.

(*Syphophilus granarius*. *Tinea granella*. Die Kornmotte, Kornschabe, weisser Kornwurm) si **Stelnitiele** (*Acanthia lectularia*, die Bettwanze).

Gârgariti'a este o insectă de neamulu fluturilor de năpte și adeca de feliulu fluturilor mici, cu aripele dinainte înguste și lungi, de culoare sură mohorită și negriciose și aripele din spate sunt simple mohorită.

Precâtu este de mica acësta molie, pre atâtu de stricaciösa este grânarieloru. Fluturulu sbóra in Maiu, Juniu și Juliu și

femeiusia-si asiéza óuele pe grauntiele de secara și grâu. Omidutiele tinere, cari esu din óue, intra in grauntie prin bortitiele ce insi-si le facu, aduna pe incetu mai multe grauntie la olalta cu tiesatur'a loru intr'unu grunzu, și le mânâncă. *Omid'a* acestei insecte, care mai nu are picioare, mica, in form'a viermelui, creste si-in Augustu și Septembre parasesce gramad'a de grâne și se papusiesce pe parietii grânarielor intr'o tiesatura, carea este amestecata cu surcele (aschiutie) merunte. Grânarele potu fi câtva timpu pazite de acestea insecte stricaciósa numai prin dés'a vînturare și aerisare a bucatelor, ér incubate odata, numai cu greu se potu stirpi de totu. Fiindu aceste animalutie fórte stricacióse, de cari bucurosu s'ar desparti economii nostrii, mai vorbii in anulu acesta odata despre ele (vedi cartea VI pag. 95) unde recomandaui *vînirea ramurilor verdi de socu prin hambarele atacate de ele*; acumu, mai aflându in Gazeta Sateanului dela Rîmniculu Seratu din Romania, unu bunu leacu in potriva loru, éta vi-lu recomându: *pune mânuuchiuri de cânepa verde* (cându se culege) *prin hambarele bine matureate*; prin acésta ingrijire ieftina și simpla, hambarele nu vor fi nici odata molipsite de gârgaritie, si eta de ce: cânepa exala (arunca) dela sine unu mirosu fórte atarev si are proprietatea de a alungá pre acesti dusimani atâtu de vetâmatori ai cerealeloru (bucatelor). Acestu mijlocu se pôte folosi și in contra lui *Bruchus pisi* (gârgaritía de mazere) punênduse adeca manunchiuri de cânepa in hambarele cu mazarea, și voru fugi gargaritíele din mazere ca si din cele alalte bucate.

Ca se avemu cânepa prospeta inainte de secerisiu se recomânda se o seménamu la sfârsitulu lui Martie, cum se face in Lombardia.

Asi'a ne spune nrulu 14 al Gazetei Sateanului din a. c., dar cu canepa mai potemu alungá și stelnitiele, dupa cum vediu remă totu cartea VI a acestei scrieri, din èstu anu, pag. 96. Se privim o leaca la ea. *Plosinit'a* seau *stelniti'a* seau *paduchiele* de lemn este o insecta nearipata, ceva mai mare de 2 linii (cam cătu unu grauntiu de linte) și de o colóre mohorîta-rosie. Corpulu celu latetiu, subțire, se pare sub microscopu acoperit u cu peri fini. Capulu fórte micu are cornisióre pipaitive scurte și subțiri si care-lu îndrépta insect'a numai cându voesce se musce. Partea de pieptu este in form'a ânimei, corpulu din apoi rotundu ovalu.

Acestu sotiu neplacutu alu omului să afla mai in tote partile

lumei, dara totu deauna numai in locuintie omenesci*). Aici se asiéza ele mai bucuróse in paturi si in vecinatatea loru, precum in mobile, in rame de icóne, dupa tapete, in crepaturile si bortele ziduriloru, dupa captusiél'a usiei s. a. Ca animale nocturne siedu stelnitiele preste si liniscite, ascunse in culcusiulu loru, si de acolo esu numai nóptea, dupa ce s'a stinsu luminarea, si vinu la ómenii dormitori cá se le suga săngele. Fiindcă musicându lasa din gura o zama rodiatória in rana, musicatur'a este fórte durerósa si causéza adeseori inflaturi.

Femeiusi'a óua de 3—4 ori pe anu cam câte 50 óue, si puii crescute mari pâna in 11 septamâni; afara de aceasta potu suferi fómea luni intregi si asemenea si frigulu de iérna. Pentru aceasta este inmultifrea insectei acesteia atâtu de mare, daca nu se stirpesce necurmatu. Ca se o potemu stirpi mai cu inlesnire facemu, precum am amintit in Cartea a VI la pag. 96, adeca: *luàmu foi verdi de celea mai grase de cânepa si le pisàmu bine, stòrcemu apoi mustulu acela si-lu amestecàmu cu fiere de vita.* Cu mestecatur'a acést'a ungemu crepaturile paturiloru si parietiloru, unde se afla stelnitiele si — in câteva dile nu mai remâne nici una, care cumu iésa si dà de acesta mirosu — móre ori fuge ca de gróz'a tatariloru.

Unu abonantu al acestorui cărti inse-mi spuse că s'a scapatu de ele in modulu urmatoriu:

„Cându am culesu cânep'a, dice acel'a, am inchis ușile si ferestrele bine, am astupatu hornulu si am pusu totu mânumunchiu lângă manunchiu in tóta cas'a, asemenea am pusu si la grinda, dupa cuptorii, sub patu, si pre totu loculu, ér in casa nu am mai intratu 2 dile si douse nopti. Dupa ce trecura aceste doue dile deschiseiu usi'a, scoseiu cânep'a afara, scoseiu tóte din casa, varuui bine si spalaiu tote bine, ér de atunci n'am mai vediutu nici o stelnitia in casa mea“.

N'ar stricá se cerce cei bantuiti de acestea animale superacióse.

J. P. R.

Ce se lucre economulu in lun'a lui Octobre?

Se piseze pome paduretie pentru otietu. Se imblatésca cine mai are ce. Se asieze bostanii in paie. Se macine farina pentru

*) Se dice că in cuiburile ronduneleloru și porumbeiloru inca să ar prasí stelnitie; ér temnitierulu inchisorii de statu din Naseudu, 'mi spuné in asta véra, cându cautau pe redactorulu Tribunei, dlu Cornelu Popu Pecurariu, ce e detinutu acolo, că in podulu acelei inchisorii ar fi multi lilieci și stelnitie și că: de vor nimicii lilieci, stelnitiele scoboru in chilii, deci crutie pe lilieci de fric'a stelniteloru.

Red.

iéerna intréga. Se reparez coperisiele caselor și a altoru supradificate, de vede că suntu stricate. Se melitie, hecele și perie inulu și cânepa. Se aléga cartofii și napii. Se asiédia pómele și legumele in nasipu pentru érna. Se punu gânscele la ingrasiere. Acum trebue duse scrófele la vieru, că apoi féta in primavéra. Se incepemu a trece bela nutretiulu verde — la uscatu. Se culegu tóte pómele — cari inca nu-su culese. Deca in lun'a trecuta n'a avutu cineva témputu, baremi acumu se sape in giurulu pomiloru, se curatia pomii de muschiu și de crengi uscate. Se adune semântia de pôme pentru scól'a de seménatu. Se pregatesc scol'a de seménatu. Se stramuta pomii tineri. Se semâna simburi pietrosi (de pruna, pierseca, nuci, alune s. a). Cartofii și napii suntu de scosu, dar' se-i scotemu pre tempu uscatu; asemenea se scotu morcovii, petringei, tielerulu și se semâna salata de erna. Se pune curechinul la muratu. Se ara miriscinile (miristile) pentru seménaturi de primavéra. Se culege papusioiulu (cucuruzulu porumbalu) și totu ce mai este pre câmpu: tabacu, curechiu, canepa tomnatica, in, napi, cartofi, trifoiu s. a. Se continua semenatulu de tómna, cu deosebire secar'a că grâulu trebue se fie semânătu in Septembre dela St. Mari'a mare pana la diua Crucei. Se incepe culesulu viiloru, dar nu trebue grabitu, căci dilele frumóse și senine ajuta fórte multu struguriloru; cându suntu strugurii umedi nu e bine a-i culege pâna se svânta. Pre la sfârsitulu lunei se taie vitia de via (se curatiesc) și se ingrópa. Se scóte mierea din stupi (dar nu se omoru). Trimite porcii la ghinde și jiru, și aduna semântia de bradu, jiru și ghinde. Se incepe vînatulu de caprióre, porci selbateci, urși; se mai venéza: potârnichi, fasani, ratie, gânsce, sitari, bursuci, iepuri și ce poti.

Cu cumperarea calendareloru pentru 1887 nu ve grabiti; vomu spune noi care e mai bunu pentru economi, in cartea a 11.

De ale betrânilorù.

Octobre și Maiu suntu luni sarori. Cu câtu mai curundu cadu frundiele de pre arbori, cu atâtu mai roditoriu v'a fi anulu viitoriu. Gerulu și vîntulu din Octobre imblândiesce pre Januare și Februarie. Cându se arata multe lumini prin moracii (bâlti) v'a urmá tempu seninu. Lumin'a (rosiati'a) de miedia nópte in Octobre aduce curêndu geru mare. Deca sioreci de câmpu tragu in satu, érn'a e aprópe. Cându painginulu pecurariu (celu cu cruce) se ascunde tempuriu in pânz'a s'a și este multu tempu nevediutu, atunci néua nu mai e departe. Cându arborii tñnu multu frundiele, érn'a intra têrdiu. Cându cocosii sbóra pre josu, e semnu că vor' mai tiné dile calde.

→ Cându restantierii nu platescu pretiulu foiloru, e semnu că nu vréu ori nu potu. ←